

ELIADE AND IONESCU. ELECTIVE AFFINITIES AND PARALLEL DESTINIES

Rodica BRAD, Associate Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

*Abstract: The present paper focuses on the relationship between Eliade and Ionescu, that in time became a great friendship. At the beginning their relationship was rather cold (as a result of Ionescu's attitude towards Eliade, published in the essay 'No'). Once they met in France, they became friends for five decades. This included the period both of them were in Paris, as well as the time Eliade was in Chicago and used to visit Paris, on holidays, with his wife Cristinel. They made interesting comments about each other; Eliade appreciated the poetic richness and the symbolic beauty of Ionescu's theatre as well as the symbols from the history of religion, while Ionescu wrote about Eliade in *Present passé, passé present*, in *Cahiers de l'Herne* as well as in *La quete intermittente*. The paper is about pertinent critiques and also about confessions which illustrate their elective affinities and the consciousness to have marked their time through their work.*

Keywords: friendship, writers, work, theatre, myths.

Eliade și Ionescu au fost colegi de generație, iar în tinerețea lor ambii au fost studenți ai lui Nae Ionescu la Facultatea de Litere și Filosofie din București și tineri publiciști pe calea afirmării. Ca vârstă, doar doi ani îi despărțeau, Eliade fiind cu doi ani mai mare. Eliade notează în *Încercarea labirintului* semnificația acestei mici diferențe de vârstă care îl despărțea de Ionescu: "Îl cunoscusem la București, pe vremuri, dar, după cum am spus-o de mai multe ori, glumind, între noi exista o diferență de doi ani. La douăzeci și șase de ani eram *celebru*, întors din India și profesor; iar el, Eugen Ionescu, la douăzeci și patru de ani, lucra la prima sa carte. Prin urmare, acești *doi ani* erau o diferență foarte însemnată! Exista o distanță între noi." ¹

Ambii erau membri ai grupului Criterion: "Am organizat acest grup, Criterion, notează Eliade, cu persoane care nu sunt cunoscute în străinătate, în afară de Cioran; Eugen Ionescu, cred, participa și el. Țineam conferințe, era un fel de simpozion la care luau parte cinci conferențieri. Atacam probleme foarte importante pentru acea vreme, în România din anii 1933, 1934, 1935 [...]. Criterion a avut repercusiuni covârșitoare la București. Acolo s-a vorbit pentru prima dată, în 1933, despre existențialism, despre Kierkegaard și Heidegger. Ne simțeam angajați într-o campanie împotriva fosilelor". ²

Ionescu evoca și el în numărul consacrat lui Eliade din 1978 în *l'Herne* anii tinereții lor bucureștene când Eliade era considerat „geniu” și reprezenta „șeful generației” lor de atunci: „Je connais Mircea Eliade depuis la préhistoire. Il était très vieux car il avait 22 ans et moi très jeune car je venais d'en avoir 19 [...]. Mais c'est absolu qu'il nous hantait tous, adolescents que nous étions, et qui nous semblait être à la portée de Mircea Eliade que l'on considérait comme un génie ou un initié [...]. Il nous semblait, à l'époque, que nous ne

¹ M. Eliade, *Încercarea labirintului* (trad. și note de Doina Cornea), Cluj-Napoca, Dacia, 1990, p. 86.

² *Ibidem*, p. 69-70.

pouvions accepter que d'être des dieux, tellement la condition humaine nous semblait médiocre, bornée, insuffisante.”³

O anume distanță a luat naștere între ei ca urmare a poziției lui Ionescu față de Eliade din eseu *Nu* în care acesta îl critica pe șeful generației sale pentru romanul *Maytrei* prezentat polemic când ca o capodoperă, când ca o lucrare de duzină. De fapt, tânărul Ionescu aplica același tratament paradoxal și altor scriitori români importanți precum Ion Barbu, Tudor Arghezi sau Camil Petrescu. Pentru eseu în cauză, Ionescu a primit premiul scriitorilor tineri alături de Noica pentru *Mathesis sau bucuriile simple* și alături de Emil Cioran pentru *Pe culmile disperării*.

Un an mai târziu după apariția acestui eseu, Ionescu scrie o recenzie la cartea lui Eliade *Șantier*, reproșându-i acestuia că nu a reprodus în extenso *Jurnalul* său indian, selecția făcută împietând asupra autenticității, așa cum sublinia el. Opțiunea pentru literatură a lui Eliade rămâne însă salutară, crede Ionescu, căci "între document și literatură, parcă tot ar fi mai degrabă literatură căci Mircea Eliade, spre tristețea lui, este blestemat să rămână literat".⁴ Așa cum notează Mircea Handoca, în 1936, Eugen Ionescu intervine în polemica dintre Eliade și Zaharia Stancu, alăturându-se celui din urmă care publicase articolul *Generația în pulbere*. Ionescu continuă să-l critice pe Eliade, mai ales pentru romanul său *Huliganii* în ale cărui personaje vede "niște lamentabile zdrențe, niște lamentabili monștri, ratați, mediocri, infirmi spiritualicește, submorali și subumani".⁵

Ruptura dintre ei marcată de simpatiile vechi ale lui Eliade pentru Garda de Fier este însă remediată între 1945 și 1948 când, la Ionescu, reproșurile coexistă cu începuturile împăcării, așa cum consemnează fiica scriitorului, Marie-France Ionesco, în *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco 1909-1994*. Eliade însuși consemnează în *Jurnal* revederea cu Eugen Ionescu din 4 octombrie 1945: „După-amiază petrecută cu Eugen Ionescu... Revenind la discuția asupra Gărzii, îi spun că problema aceasta trebuie depășită odată pentru totdeauna [...]. Cu sângele legionarilor și al celor uciși de legionari, vampirul continuă să trăiască [...]. Trebuie să integrăm traumatismele, injuriile, crimele, extazele Gărzii – și să trecem mai departe”.⁶ Despărțirea de Gardă fusese de altfel marcată și consemnată anterior de Eliade în același *Jurnal*: „Nu voi ierta niciodată legionarismului că a compromis patosul, iraționalul, mistica etc. [...]. Legiunea a distrus o întreaga generație”.⁷

Pentru atitudinile critice ale lui Ionescu la adresa sa, Eliade nu are deloc resentimente față de acesta, iar cei doi se vor împrieteni în perioada când ajung amândoi la Paris și când se zbat să reziste, ca scriitori, în ciuda dificultăților de tot felul. În *Încercarea labirintului*, Eliade notează felul în care relațiile dintre ei s-au strâns între timp: „Exista o distanță între noi. Dar ea a dispărut chiar de la prima noastră întâlnire la Paris. Eugen Ionescu era cunoscut în România ca poet și, mai ales, în calitate de critic literar, sau, mai curând, ca *anti-critic*, fiindcă

³ Eugen Ionescu, *Mircea Eliade*, în *Cahier de l'Herne*, nr. 33, Paris, 1978, p. 268.

⁴ Eugen Ionescu, *Mircea Eliade și Șantierul*, în *Ideea europeană*, an I (1935, iunie-august), nr. 2-4, p. 154.

⁵ *Facla*, an XVI, 1936, aprilie 20, nr. 1568, apud Mircea Handoca, *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, Dacia, 2000, p. 122.

⁶ M. Eliade, *Jurnal I (1941-1969)*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2004, p. 59, nota din 4 oct. 1945.

⁷ *Ibidem*, p. 151.

încercase, într-o carte de un mare răsunet în România (această carte, foarte polemică, avea titlul: *Nu!*) să arate că, de fapt, critica literară nu există ca o disciplină autonomă...”.⁸

Cât despre calea pe care avea s-o urmeze Ionescu, Eliade mărturisește că n-a ghicit-o, atunci, la Paris, neștiind dacă acesta se va lansa în cercetarea filosofică, în proza literară sau în jurnalul intim. Eliade mărturisea însă cu entuziasm că, din chiar seara premierei piesei sale *Cântăreața cheală*, a devenit un mare și sincer admirator al teatrului lui Ionescu, neîndoindu-se nicio clipă de cariera literară strălucită pe care autorul urma să o facă în Franța.

Așa cum este cunoscut, cei doi ajung în același an la Paris, în 1940 și ambii duc o viață modestă, la limita subzistenței, bântuiți de dorința de a rămâne, în ciuda sărăciei și privațiunilor, scriitori. Eliade lucrează într-o tipografie pariziană, iar Ionescu este corector și traducător în limba franceză al lui Pavel Dan. Ambii țin jurnale și notează când greutăți, când întâlniri și discuții prin care, în mod evident, se susțin reciproc: „Între altele – scrie Eliade în *Jurnal* la 8 iulie 1974, evocam întâlnirile noastre în Parisul anilor 1945-1950, când eram toți cât se poate de săraci”.⁹

La 4 octombrie 1945 Eliade notează în *Jurnal*: „După-amiază petrecută cu Eugen Ionescu. Lungă discuție. Îmi spune că a mai scris în acești ani câteva sute de pagini din *Jurnalul* lui, dar pe cine va mai interesa oare? în România, ca și pretutindeni, se ridică o altă generație. Generația noastră e terminată... Îi răspund că un *Jurnal* interesează oricând; căci este un *document* și totodată un *témoignage*.”¹⁰

Pentru cei doi recunoașterea și celebritatea vin aproape simultan în Parisul anilor de după război. Eliade se impune conștiinței publice prin două lucrări de marcă: *Tratatul de istorie a religiilor* și *Mitul eternei reînțoarceri*, iar Ionescu prin drama *Cântăreața cheală* care va revoluționa teatrul european.

Ambiția tuturor tinerilor intelectuali români ai generației era, în tinerețe, aceea de a-l depăși pe Eliade și, dacă câteva personalități lucide nu au putut, crede Ionescu în *Cahier de l'Herne* în 1978, să-i facă pe aceștia să regăsească calea pierdută, Mircea Eliade urma să o facă prin *Istoria religiilor*, indicând direcția de urmat și creând puncte de sprijin: „Nous voulions tous derrière lui aller plus loin. Ce sont peut-être les bouleversements historiques qui nous en ont empêchés. [...]. Eliade nous a fait espérer que l'Ouest s'ouvrirait aux sources de la connaissance et de la sagesse orientale ; Mais l'Orient s'est perdu [...] Ce n'est pas l'Occident qui s'est orientalisé depuis les décolonisations, mais l'Orient qui s'est occidentalisé et est en but aux erreurs occidentales, et à la folie occidentale. »¹¹ Față de colegii de generație, pe Eliade îl face să se detașeze uriașa sa putere de muncă, scrie Ionescu mai departe: „Mais il n'était qu'un homme, avec plus de mémoire que nous, avec plus de force de travail que nous, plus près de certaines sources que nous ignorions, mais tout de même, un homme.”¹² Și continuă: « Ce n'est pas la faute de Mircea Eliade, ni de quelques autres personnalités lucides comme Dumézil ou Corbin s'ils ne peuvent, à eux tout seuls, nous faire retrouver la voie perdue. Cependant Mircea Eliade n'est pas pris dans le tourbillon des idées folles. Nous attendons avec impatience qu'il termine son *Histoire des religions* qui sera peut-

⁸ *Ibidem*, p. 86-87.

⁹ M. Eliade, *Jurnal I*, ed. cit., p. 166.

¹⁰ *Ibidem*, p. 59.

¹¹ Eugen Ionescu, *Mircea Eliade*, in *Cahier de l'Herne*, nr. 33, Paris, 1978, p. 272.

¹² *Ibidem*.

être un de nos derniers points d'appui dans la dérouté [...]. S'il ne peut être un saint, s'il ne peut être un sage, Mircea Eliade, dans la débâcle, nous indique tout de même la direction et notre égarement".¹³ Ionescu constată însă cu regret și faptul că Eliade, în loc să fie un inițiat, s-a limitat, de fapt, să rămână un mare erudit: „Mircea Eliade, lui-mêmes, au lieu d'être un initié, s'est limité, s'est résigné à n'être qu'un érudit, un grand érudit, mais rien qu'un érudit. Ce fut, je crois, sa suprême défaite et ce fut la nôtre qui croyions pouvoir le suivre dans son effort titanesque".¹⁴

Ceea ce Eliade admira cel mai mult în teatrul lui Ionescu era tocmai bogăția poetică și forța simbolică a imaginației sale: „Fiecare dintre piesele lui dezvăluie un univers imaginar care provine, în aceeași măsură, din structurile lumii onirice și din simbolismul mitologiilor”.¹⁵ Iar mitologul Eliade răzbate în continuare într-o analiză făcută din perspectiva poeticii visului care-i inspiră teatrul, revărsându-se în mitologie: „sînt mai ales sensibil la poetica visului care îi formează teatrul. Și totuși, nu se poate vorbi numai și numai de *onirism*. Mi se pare uneori că asist la *marile vise* ale materiei Vii, ale Pământului-Mamă, ale copilăriei viitorilor eroi și a viitorilor ratați – și unele din aceste *mari vise* se varsă în mitologie...”.¹⁶ La 3 februarie 1960, Eliade își notează în *Jurnal* gândurile despre o revenire posibilă, după Ionescu, la teatrul shakesperian: „Cred că după Eugen Ionescu, teatrul va trebui să devină shakespearian, să folosească evenimentele istorice drept pretexte dramatice și să regăsească, în același timp, limba poetică a lui Shakespeare. A utiliza evenimentele istorice nu înseamnă să le accepți, ca un *om de astăzi*, să le înțelegi și să le judeci prin conștiința omului modern (care, vrea sau nu, este *istoricist*. Mi-ar plăcea să asist într-o zi la un spectacol în care personaje istorice ar fi încărcate de *Mana*, așa cum contemporanii lor le vedeau, așa cum trăiau ei în mitologiile contemporane, cum le găsim uneori, de exemplu, în legende și balade. Aceste moduri existențiale nu sunt complet depășite de omul modern. Ele reapar sporadic în vise sau în viața imaginară. Aș vrea să asist la o piesă în care Stalin sau Churchill, Gary Cooper sau Mistinguette etc s-ar comporta și ar vorbi cum o fac în visele, nostalgiile unor contemporani a căror viață a fost total modificată de existența acestor personaje istorice. Cred că o astfel de prezentare dramatică este mai *adevărată* decât orice *istorie* sau *psihologie*. Bineînțeles, cu condiția de a regăsi limbajul poetic de care omului modern îi este atât de rușine”.¹⁷

Se pare că Eliade a citit drama *Pietonul aerului* a lui Ionescu o lună înaintea premierei. În *Jurnal* notează la 15 decembrie 1962 influențele budiste și hinduse identificate de el în piesa lui Ionescu: „Mă întreb dacă scena cu judecătorii mascați și feroci nu exista, cum se încapățânează să gândească fetița, decât în imaginația mamei și dacă aceasta nu exista decât pentru că mamei îi era frică – mă întreb dacă această scenă nu derivă indirect din lectura *Cărții tibetane a Morții*. Dacă Eugen nu cunoaște această carte, este curios că a ghicit esențialul. Chiar în finalul tragic, pesimist al piesei, se poate întrezări o oarecare influență budistă. Sfârșitul contrastează în mod frapant cu optimismul lui Béranger de la începutul piesei. A putea *a te ridica*, a putea *zbură* este o sursă de necunoscute beatitudini. Apoi după

¹³ *Ibidem*, p. 269.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 87.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, *Jurnal I*, p. 365.

ce Béranger revine din aceste lumi transcendente, e deprimat de ceea ce a văzut: creația și distrugerea ciclică a Lumilor. Dar aceasta este o viziune hindusă, asiatică. Mă întreb cum a putut ajunge Eugen la ea”.¹⁸

Despre piesa *Jacques sau supunerea*, Eliade notează în *Jurnal* la 11 martie 1977: „Cu Rodica și Eugen, la teatrul *Sarah Bernhardt. Jacques ou la soumission* în regia lui Pintilie. Spectacol impresionant *din toate punctele de vedere*, cum se exprima cineva, la ieșire. Eugen ne mărturisește că i-a plăcut, deși nu și-a recunoscut întotdeauna intențiile și dramaturgia pe care le credea *evidente* în text. Geniul regizorului recrează, uneori piese; ceea ce îngăduie încontinua realizare a clasicilor literaturii dramatice. Dar pentru un autor contemporan, această *recreație* poate părea suspectă: un început de alienare a propriei lui creații”.¹⁹

Pe măsură ce cei doi se întâlnesc mai des, la Paris (pe durata verii când Eliade și Christinel veneau în vacanță) sau la Ionești acasă, de multe ori și în compania lui Emil Cioran, Eliade constată o intensificare a interesului lui Ionescu pentru scrierile mistice. La 20 iunie 1974, el notează acest fapt, ca și inapetența pentru mistică a lui Cioran: „Invitați de Eugen și Rodica la restaurantul de la etajul 59 al buildingului Montparnasse. [...] Apoi, cu Cioran, la ei acasă. Eugen tot mai interesat de anumite scrieri mistice. Aș fi crezut că Cioran se va lăsa antrenat și-și va aminti de lecturile lui de tinerețe, de sfinții și sfintele pe care îi cunostea atât de bine. Dar, așa cum mi-a mărturisit acum câteva zile, lectura ziarelor și a revistelor săptămânale îl menține în *orizontul tragediei grecești și al Apocalipsului*. Singurele probleme cu adevărat actuale, precizează”.²⁰

Eliade identifică sursele de inspirație ale piesei de teatru *Regele moare* de Eugen Ionescu în *Cartea tibetană a mortilor și Upanișadele*. Acestea – crede Eliade – au determinat „reînnoirea imaginației creatoare în universul lui Ionescu, grație întâlnirii sale cu lumile religioase tradiționale sau insolite.”²¹

Ionescu însuși împărtășește adeseori ideile lui Eliade. Despre extaz, de exemplu, el notează în *Présent passé, passé présent* că acesta nu este diferit la un brahman față de cel al unui călugăr de la Muntele Athos: „pentru toți extazul se realizează în același fel: la toți aceeași viziune a *luminii*, aceeași integrare contemplativă”.²²

În 1977, cei trei prieteni Eliade, Cioran și Ionescu fac fotografia împreună la Editura Belfond. Momentul e evocat în *Jurnalul* lui Eliade la 20 decembrie al aceluiași an: „Ne întâlnisem cu vreun ceas mai înainte – Cioran, Eugen Ionescu și cu mine – la Editura Belfond unde ne aștepta fotografu. Apoi, cu tot grupul, în Place Furstenberg, căci, așa cum spuseseam lui Claude Bonnefoy, acolo ne întâlnisem pentru prima dată, noi trei, în septembrie 1945, puțin timp după ce venisem de la Lisabona. Fotografu și-a dat silința să ne surprindă în diferite poziții și atitudini, vorbind între ei, eu privind când la unul când la celălalt, Eugen râzând, perorând, înălțându-și brațul, Cioran melancolic, politicos, resemnat. Apoi Eugen a plecat grăbit, se ducea la o ședință de lucru la Academie”.²³ Rămas cu Cioran, Eliade se întreabă retrospectiv cum de n-a evocat atunci „acolo, în sala din fund a cafenelei, unde ne

¹⁸ *Ibidem*, p. 442-443.

¹⁹ *Ibidem*, p. 273.

²⁰ *Ibidem*, p. 204.

²¹ Mircea Eliade, *Occultisme, sorcellerie et modes culturelles*, Gallimard, 1978, p. 11-12.

²² Eugen Ionescu, *Présent passé, passé -présent*, Mercure de France, 1968, p. 153.

²³ M. Eliade *Jurnal II (1970-1985)*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Humanitas, p. 301.

refugiasem ca să fim singuri – acel Paris fabulos din primii ani de după război, când eram toți trei săraci, necunoscuți și, deși fără prea multe iluzii, hotărâți, fiecare pentru alte motive, să rămânem ce-am fost în țară: *scriitori*. Ar fi fost amuzant să evocăm acei ani, când Eugen spera să fie acceptat, ca vopsitor la Ripolin – după ce l-am văzut grăbindu-se să nu întârzie prea mult de la sesiunea de lucru a Academiei Franceze”.²⁴

În cadrul Zilelor Ionescu de la Cérisy, Eliade a susținut la 12 august 1978 comunicarea cu titlul *Lumină și transcendență în opera lui Eugen Ionescu*. Anterior însă acestei date, Eliade a mai scris articolul intitulat *Eugen Ionescu și nostalgia paradisului* inclus în volumul *The two faces of Ionesco*, editat de Rosette Lamont. În comunicarea de la Cérisy, Eliade identifică, în opera lui Ionescu, numeroase imagini și simboluri din istoria religiilor printre care labirintul, centrul, paradisul, ieșirea din timp, lumina, levitația, beatitudinea. Cu privire însă la tema în discuție, lumina și transcendența, Eliade concluzionează că tocmai aceste toposuri dau valoarea exemplară a operei lui Ionescu: „această experiență a luminii și a meditației, în raport cu lumina, sacrul sau realul, sunt mereu în tensiune, cu toate tentațiile moderne: absurdul, inexplicabilitatea realității, greșeala generalizată, iată ceea ce dă valoare exemplară operei lui Ionescu. Căci el este sută la sută un om modern *aruncat în lume* și în același timp, datorită viselor sale, a imaginației, a creativității imaginare, totdeauna reînnoit sau inspirat, prin această lume de valori tradiționale. Ceea ce este interesant este că omul modern întâlnește această lume, fie în visuri, fie în experiențe imaginare”.²⁵

Relațiile strânse dintre cei doi, dar și dintre ei și Cioran sunt evocate și de fiica dramaturgului, Marie France Ionescu în *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionescu 1909-1994*. Astfel, despre perioada în care Eliade, stabilit la Chicago, venea să-și petreacă vacanțele la Paris, autoarea notează: „șederea anuală a lui Mircea și Christinel Eliade la Paris din mai în septembrie era ocazia unui Festival Eliade, cu seri la ei acasă, la Cioran și Simone, la noi, la atâția alții”.²⁶

Confidențele pe care și le fac cei doi sunt liminare. La 2 iulie 1979 Eliade notează în *Jurnalul* său: „Invitați de Claude Gallimard, dejunăm – Eugen Ionescu, Cioran și cu mine – la un restaurant din cartier. Eugen îmi mărturisește că de un an nu mai poate citi nimic, cu excepția istoriilor teatrului modern. Caută să vadă cum va fi judecat de istorie. (Lui Cioran, îi mărturisește, la telefon, cel puțin o dată pe săptămână, cât de mult îl preocupă întrebarea: ce va rămâne după moartea lui)”.²⁷

Agasarea și oboseala răzbat la Eugen Ionescu, după cum scrie Eliade la 14 august 1981, în urma unei vizite: „Azi, au plecat Rodica, Marie-France și Eugen Ionescu, sosiți acum șase zile. Lungi discuții. Dar Eugen mi se pare deprimat, *angoasat* – și el însuși repetă de mai multe ori pe zi că așa e, nu are chef de lucru, nu poate nici măcar citi altceva decât ziare. Acum o lună, când am stat două zile la *Moară* (13-15 iulie), era mult mai bine. Încerc să-l consolez cum pot”.²⁸

²⁴ *Ibidem*, 301-302.

²⁵ M. Eliade, *Lumière et transcendance dans l'oeuvre d'Eugène Ionesco*, Situation et perspectives". Communications du colloque "Décade Ionesco" à Cerisy-la-Salle, 3-13 août 1978, Belfond, 1980, p. 127.

²⁶ Marie-France Ionescu, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionescu 1909-1994*, traducere din franceză de Mona Țepeneag, București, Humanitas, 2003, p. 145.

²⁷ M. Eliade, *Jurnal II*, ed.cit, p. 395-396.

²⁸ *Ibidem*, p. 429.

În 1984, Eliade, Cioran și Ionescu sunt sărbătoriți la Sorbona. Eliade consemnează evenimentul la 3 iulie 1984: „La 11:30, într-unul dintre saloanele Sorbonei, invitat de Alphonse Dupont (împreună cu E. Cioran și Eugen Ionescu, dar Eugen se afla la Spoleto. În lungul lui răspuns, Dupont vorbește de Cioran (în fond, el l-a salvat, aducându-l la Paris, în 1938); la urmă, rostește și numele meu. După ceremonie, îmi strânge mâinile, îmi vorbește emoționat”.²⁹

În *La quête intermittente*, Eugen Ionescu îl evocă pe Eliade cu ocazia ultimei lor întâlniri: „Il y a huit mois depuis que j'ai vu Mircea Eliade à Chicago. Pour la dernière fois. Et il est mort en avril. Il était déjà son propre ombre. Voilà huit mois depuis qu'on ne s'est plus vu [...]”³⁰.

La moartea lui Eliade, Ionescu scrie cu căldură în *Limite* (nr 48-49, nov. 1986): „Dar mai ales era un prieten, unul din cei doi sau trei care îmi rămăseseră, și plâng pentru că a murit. Simt ca un mare gol în locul inimii. Chiar dacă aș avea timpul să mă consolez, n-aș putea să mă consolez de dispariția lui. Mi-e imposibil să continui să mai lucrez; mi-e imposibil să scriu. Dispariția lui e prea vie în mine. Unde este el acum? și unde suntem noi? și ce suntem noi? Fără prezența lui care dădea o semnificație posibilă: sacrul”.³¹

În aceeași lucrare, Ionescu, inspirat de recenzia cărții lui Eliade *Briser le toit de la maison* se declara de acord cu cele spuse de Eliade despre opera sa: „Roger Pol-Droit recenzează cartea lui Eliade (cât îl regret, cât ne lipsește!) *Briser le toit de la maison* [...] și îl citează pe Eliade care mă citează [...]. După Eliade, cazul meu este de a face să coexiste amintirea iluminării cu sentimentul modern al absurdului [...]. Mulțumesc sufletului lui Mircea Eliade.”³² Iar la sfârșit, dă glas durerii pierderii unuia din cei mai buni prieteni ai săi: „Ah, vai, vai, zic, îmi zic. Ce-aș mai dori să-l revăd pe Eliade, pe Mircea Eliade, pe care nu-l voi mai revedea, vai, pe care nu-l voi mai revedea”.³³

O prietenie lungă, întinsă pe durata a aproape 50 de ani, cu suișuri și coborâșuri, dar care a învins timpul, răzbătând, mai puternică parcă, la moartea lui Eliade. Afinități profunde i-au legat, de generație, filosofice și literare. Trăind sub presiunea evenimentelor istorice și preocupați permanent de creația durabilă, Cioran și Ionescu au avut destine asemănătoare și năzuințe comune, acelea de a marca, prin operele lor, timpul pe care l-au trăit. Animați de spiritul timpului trăit ca și de aceleași credințe care țin și de generația din care au făcut parte, cele două mari figuri ale veacului trecut și-au manifestat adesea afinitățile, dar și diferențele, punând însă mereu în valoare aceleași exigențe majore față de întreaga lor operă.

Bibliografie

Mircea Eliade, *Jurnal I (1941-1969)*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2004.

Mircea Eliade, *Jurnal II (1970-1985)*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Humanitas, 2004.

²⁹ *Ibidem*, p. 478.

³⁰ E. Ionescu, *La quête intermittente*, Paris, Gallimard, 1988, p. 55.

³¹ Idem, *Limite*, nr. 48-49, nov. 1986.

³² Idem, *La quête intermittente*, p. 105.

³³ *Ibidem*, p. 137.

Mircea Eliade, *Încercarea labirintului* (trad. și note de Doina Cornea), Cluj-Napoca, Dacia, 1990.

Mircea Eliade, *Lumière et transcendance dans l'oeuvre d'Eugène Ionesco*, Situation et perspectives". Communications du colloque "Décade Ionesco" à Cerisy-la-Salle, 3-13 août 1978, Belfond, 1980.

Mircea Eliade, *Occultisme, sorcellerie et modes culturelles*, Gallimard, 1978.

Eugène Ionesco, *La quête intermittente*, Paris, Gallimard, 1988.

Eugen Ionescu, *Mircea Eliade*, in *Cahier de l'Herne*, nr. 33, Paris, 1978.

Eugen Ionescu, *Présent passé, passe -présent*, Mercure de France, 1968.

Mircea Handoca, *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, Dacia, 2000.

Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului in secol. Eugène Ionesco 1909-1994*, traducere din franceză de Mona Țepeneag, București, Humanitas, 2003.